

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра теорії та методики дошкільної та початкової освіти

**РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ
ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконала: студентка 2 курсу

09-261 М групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

Освітньо-професійної програми

Початкова освіта

Ковальова Тетяна Іванівна

Керівник к.філолог.н., доцентка

Сидоренко Н.І.

Рецензентка вчитель-методист вищої

категорії гімназії №3

Херсонської міської ради

А.М. Ковальчук

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи дослідження	
1.1.Розвиток мовлення учнів початкових класів як психолого-педагогічна проблема	5
1.2.Використання віртуальних екскурсій, як одна з сучасних форм організації навчального процесу	15
РОЗДІЛ 2. Дослідно-експериментальна робота з розвитку зв'язного мовлення молодших школярів під час віртуальних екскурсій	
2.1. Виявлення рівня сформованості у молодших школярів зв'язного мовлення.....	31
2.2. Реалізація комплексу вправ з розвитку зв'язного мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій	34
2.3. Динаміка рівня сформованості у молодших школярів зв'язного мовлення	40
ВИСНОВКИ	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	47
ДОДАТКИ	
Додаток А	
Додаток Б	
Додаток В	
Додаток Г	

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні світ стоїть на порозі перетрансформації свідомості та нового розуміння усіх суспільних подій. Людство з неймовірною швидкістю поглинають інформаційні технології. Особливо вразливими у такий час є освітні процеси. НУШ докладає максимум зусиль, для того, щоб дитина сприймала сучасні виклики спокійно та набула певних компетентностей. Результати навчання зосереджені на індивідуальних, предметних та міждисциплінарних компетентностях .

Основним результатом навчання є оволодіння молодшими школярами загальними навичками: пізнавальними, комунікативними, адаптаційними.

Життя людини проходить у спілкуванні з іншими. Мова - невід'ємна частина людського спілкування. Розвиток мови дітей-це процес оволодіння рідною мовою, використання мови як засобу пізнання інших, вивчення людського досвіду, як засобу самопізнання, а також як потужного засобу спілкування та взаємодії.

Розвиток мовлення тісно пов'язаний з розвитком свідомості, пізнанням навколишнього світу та загальним розвитком особистості. Рідна мова - це засіб здобуття знань через вивчення предметів у школі та навчанні впродовж життя.

Предметні здобутки на будь -якому уроці в початковій школі мають зосереджуватись на формуванні у дітей повної картини природного та соціокультурного світу, розумінні учнями міжособистісних стосунків із природою та поваги до своєї родини, України її історії та культури . Таких результатів можна досягти, запровадивши в освітню діяльність інноваційні форми уроку, такі як віртуальні екскурсії.

Проблема розвитку мовлення завжди була об'єктом уваги мовознавців та методистів (Н. Д. Бабич, І. К. Білодід, С. Я. Єрмоленко, М. А. Жовтобрюх, А. П. Каніщенко, А. П. Коваль, Л. І. Мацько, М. І. Пентилюк, М. М. Пилинський, В. М. Русанівський, Л. С. Виготський, І. О. Зимня, С. Л. Рубінштейн, І. О. Синиця, А. М. Богуш, З. О. Мацюк та ін.). Їхні дослідження стосувалися питання мовної культури індивіда та суспільства, теорії мовної норми, тощо.

Концептуальні положення розвитку медіаосвітніх та ІКТ технологій, що сприяють доступності та ефективності освіти, підготовці молодого сучасного покоління до спроможності жити й творити в інформаційному суспільстві, удосконаленню процесу набуття знань та умінь відображено в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні (2010 р.), Законах України “Про освіту” (2017р.), “Про вищу освіту” (2014 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.).

Роль віртуальних екскурсій у професійній діяльності учителя початкової школи досліджували багато науковців (Є. С. Александрова, Т.О. Васютіна, Ю.С. Кулінка, О.О.Подленьєва, Н.В.Савіна, Т.І. Щербакова та ін.).

Водночас, малодослідженою залишається проблема розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій.

Враховуючи актуальність проблеми, її недостатнє опрацювання, обрано тему нашого дослідження «Розвиток мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій».

Мета дослідження – дослідити ефективність розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що організація віртуальних екскурсій на уроках в початковій школі сприятиме ефективному розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети та гіпотези дослідження визначено **завдання** дослідження:

1. Опрацювати науково-методичну літературу з досліджуваної проблеми.
2. Визначити місце віртуальних екскурсій в навчально-освітньому процесі початкової школи.
3. Розкрити значення віртуальних екскурсій як дієвого засобу мовлення молодших школярів
4. Розробити й експериментально перевірити зміст та методи використання завдань з розвитку зв'язного мовлення під час віртуальних екскурсій.

Об'єкт дослідження- розвиток мовлення молодших школярів.

Предмет дослідження – віртуальні екскурсії як засіб розвитку мовлення молодших школярів.

Методи дослідження: теоретичні: вивчення та аналіз психолого-педагогічної, науково-методичної літератури, що забезпечило розгляд загальних теоретичних питань з проблеми дослідження; вивчення, аналіз і узагальнення педагогічного досвіду, порівняння, систематизація, моделювання змісту, організаційних форм і методів; зіставлення та узагальнення отриманих результатів дослідження з метою обґрунтування сутності досліджуваного явища та визначення оптимальних умов для розвитку мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій;

-праксиметричні (аналіз педагогічного досвіду та результатів діяльності), за допомогою яких упорядковано та систематизовано дослідницькі матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що у роботі уточнено зміст основних понять дослідження; визначено критерії та рівні розвитку зв'язного мовлення учнів початкових класів.

Практичне значення роботи: у процесі дослідження розроблено форми та методи роботи, що сприяють розвитку мовлення учнів початкових класів засобами віртуальних екскурсій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати проведеного дослідження обговорювалися і дістали позитивну оцінку на засіданнях кафедри теорії та методики дошкільної та початкової освіти ХДУ. За матеріалами дослідження підготовлено статтю «Віртуальна екскурсія в сучасному освітньому процесі» у збірці «Діджіталізація науки як виклик сьогодення».

Структура магістерського дослідження. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛІ. Теоретичні основи дослідження

1.1. Розвиток мовлення учнів початкових класів як психолого-педагогічна проблема

Концепцією Нової української школи (2016 р.), передбачено реалізацію десяти ключових компетентностей і наскрізних умінь. Наголосимо на виділених компетентностях «спілкування державною мовою (і рідною у разі відмінності), що передбачає вміння усно і письмово висловлюватися й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів» [26, с 11].

Вивчення основного курсу української мови базується на всебічному розвитку мовлення. Це одне з найактуальніших питань шкільної освіти. Мовлення є засобом пізнання, спілкування, впливу тощо, оскільки дозволяє узагальнити різні факти, явища, поділитися досвідом. Сформоване вміння володіти мовленням є головним для людей будь-якого віку, особливо для учнів початкових класів.

На думку М. Вашуленко, що: «формуєчи людину в духовному, інтелектуальному і моральному аспектах, мова обслуговує потреби суспільства через цілу низку життєво важливих функцій, які практично реалізуються у мовленнєвій діяльності» [4, с. 12].

З точки зору лінгвістики, мовлення - процес вибору та використання мовних засобів для спілкування з іншими членами певної мовної команди; як послідовність мовних символів, організованих за правилами відповідно до потреб висловлення інформації; фактичне існування кожної мови.

Мовлення – своєрідна діяльність конкретного мовця, процес особливого вираження думок, почуттів, бажань людини засобами мови з особливою метою впливу на інших людей і створення суспільних та особистісних взаємовідносин (М. Жинкін, Т. Ладиженська, М. Львов.).

Поняття «мова» і «мовлення» постійно знаходяться у тісному взаємозв'язку, особливості якого вчені тлумачать по-різному.

Великий тлумачний словник української мови тлумачить поняття «мова» так: «1. Здатність людини говорити, висловлювати свої думки. 2. Сукупність довільно відтворюваних загальноприйнятих у межах даного суспільства звукових знаків для об'єктивно існуючих явищ і понять, а також загальноприйнятих правил їх комбінування у процесі вираження думок...3. Мовлення, властиве кому-небудь; манера говорити... 4. Те, що говорять, чий-небудь слова, вислови... 5. Публічний виступ на яку-небудь тему; промова... 6. Те, що виражає собою яку-небудь думку, що може бути засобом спілкування» [5, с. 682].

У словнику лінгвістичних термінів поняття "мовлення" пояснюється так: «Процес добору і використання засобів мови для спілкування з іншими членами певного мовленнєвого колективу. Мовлення є формою існування живої мови, у мовленні мова функціонує і в процесі функціонування перебуває в постійному розвитку. Мова і мовлення взаємно й нерозривно пов'язані між собою. Мовлення існує на основі певної мови, а мова виявляє себе в мовленні її носіїв. Мова щодо мовлення – явище загальне; вона належить усім, хто нею користується. Мовлення ж часткове, окреме, індивідуальне щодо мови...» [38, с. 129-132].

Щоб оволодіти рідною мовою, діти повинні навчитися читати, вірноно говорити та вміти встановлювати послідовні зв'язки під час побудови висловлювання. Учням необхідно опанувати закони зв'язного мовлення та вміння логічно будувати текст, абсолютно на усіх уроках. Бо це є одним з найголовніших завдань навчання. М. Жинкін був

переконаний, що: «мова і мовлення є комплементарними структурами, це означає, що немає мови без мовлення, і мовлення без мови, як немає лівого без правого; мова не існує без мовлення, а мовлення без мови: вони – ніби атоми однієї молекули»[14, с. 10]. Учений доводить, що: «людській мові притаманна та дивовижна особливість, що з обмеженого числа мовленнєвих звуків (фонем) утворюється велетенське число слів, зі слів може бути складено незчисленна кількість речень, із речень можуть бути сформовані тексти (мовлення); також будь-яка ситуація може бути відображена у висловлюванні» [14, с. 11].

«Мовлення, – на думку М. Гримич, – продукт, результат цього процесу – висловлювання, текст, який припускає наявність мовного і структурного зв'язку компонентів, що їх створюють» [10, с. 74].

А Дорошенко С.І. доводить, що: «Мовлення – своєрідна форма пізнання, розуміння, сприйняття особистістю предметів і явищ дійсності і могутній засіб спілкування людей між собою» [13, с. 74].

Л. Виготський вперше зауважив, що: «Усна і писемна форми мовлення передбачають конкретні властивості, які вказують на суттєві відмінності:

1) для усного мовлення більш властивою є ситуаційність спілкування, наявність конкретного адресата;

2) створення усного висловлення щодо писемного спонтанне, відносно обмежене в часі для продумування;

3) усне спілкування – безпосереднє сприйняття, писемне – опосередковане;

4) для усної форми властиві як мовні, так і позамовні засоби увиразнення мовлення, натомість у писемному – використовують лише мовні і графічні засоби;

5) в усному мовленні слово не піддається корекції (за винятком зроблених поправок у процесі висловлювання); писемне мовлення сприяє перевірці й корекції написаного» [8, с. 45].

У психологічному трактуванні: «мовлення вивчається як взаємозв'язок різних сторін психіки, так як мовленнєва діяльність займає центральне місце в процесі психічного розвитку особистості. Важливим є той факт, що мовлення розглядається як психічний процес, який пов'язаний з пізнавальними (когнітивними) процесами. Ці процеси впливають на формування мовлення, його розвиток, сприяють його становленню і є органічними мовленнєвими складовими» [34, с.18].

У «Психологічній енциклопедії», пояснюється, що: «Мовлення безпосередньо тісно пов'язане з таким пізнавальним процесом як сприймання при сприйнятті, розумінні та породженні мовної інформації. Сприймання визначається як цілісне відображення у свідомості людини предметів і явищ об'єктивної дійсності за їх безпосереднього впливу на рецепторні поверхні органів чуття» [33, с .68].

Розвиток мовлення обов'язково пов'язаний саме розвитком мислення. Л. Засєкіна констатує, що: «мислення передбачає використання мовних одиниць (слово, речення, текст) для вираження думок з того чи іншого приводу, що і визначає мовленнєву діяльність людини. В наш час існує дві точки зору на психологічне відношення мовлення (мовленнєвої діяльності) і мислення. Згідно першої – зв'язок між мовленням і мисленням нерозривний. Мова, а точніше мовленнєва діяльність, обумовлює, опосередковує мислення. Згідно другої – системи „мовлення” і „мислення” автономні, і між ними в психічній діяльності виникає неоднозначне відношення»[17, с. 46-47].

В психології визначають кілька класифікацій розрядів мовлення, а саме, Калмикова констатує : « мовлення диференціюють на зовнішнє та внутрішнє. Зовнішнє – мовлення, виголошене вголос, доступне для зовнішнього сприймання. В окремих випадках людина може розмовляти вголос , як би сама з собою, ні до кого не звертаючись, проте зовнішнє мовлення забезпечує існування мови та забезпечує, передусім, саме процеси комунікації, взаємодії між людьми. Внутрішнє – мовлення

мовчки. Воно може бути більш або менш зв'язним, послідовним, усвідомленим (наприклад, індивід розмірковує, який вибір зробити; прогнозує, що відбудеться, якщо він вчинить саме так або інакше). Внутрішнє мовлення може складатися із окремих уривків думок, що виринають з глибин свідомості, незрозумілі навіть самому автору цих думок» [36, с. 153].

Термін «зв'язне мовлення» вживається у трьох значеннях на це звертає увагу І. Олійник, а саме : «Під зв'язним мовленням розуміється процес, діяльність мовця, слухача, послідовний виклад або сприймання думок, знань однією особою. Зв'язним мовленням називають також продукт цієї діяльності – текст – висловлювання, характерними ознаками якого є смислова та структурна єдність. Зв'язне мовлення – це і розділ методичної науки, що ставить своїм завданням учити дітей розуміти, відтворювати і будувати висловлювання з огляду на мету, умови спілкування, дотримуючись норм літературної мови» [28, с. 175].

М. Наумчук у своєму словнику-довіднику подає такі три визначення: «Зв'язне мовлення – термін, який вживається у методиці української мови: 1) зв'язне мовлення – діяльність того, хто говорить, процес висловлювання думки; 2) зв'язне мовлення – текст, висловлювання, продукт мовленнєвої діяльності; 3) назва розділу методики розвитку мовлення – методика переказів, творів та інших текстових творчих робіт» [25, с. 45].

Володіння зв'язним мовленням на високому рівні є показником і умовою становлення соціально активної особи. Коли людина не опановує основні функції мови, їй важко впоратися із завданнями, які перед нею ставлять школа і суспільство[52].

Початкова школа відіграє важливу роль у формуванні стійкої навчальної діяльності учнів молодших класів, а одним із основних компонентів і показників цього є рівень розвитку зв'язного мовлення.

Саме у багатій спадщині видатного вченого Василя Сухомлинського дані відповіді на питання лінгводидактики, що пов'язані з впливом рівня розвитку мовлення на виховання юної особистості.

За словами В. Сухомлинського: « найбільш інтенсивний період оволодіння рідною мовою, це перші два-три роки навчання в школі. У цей час дитина ніби відкриває вікно у навколишній світ. Отже, наскільки тісний зв'язок між побаченим і мовою, наскільки тонкий і багатогранний цей зв'язок, багато в чому залежить і подальший психологічний розвиток, успіхи у навчанні та збагачення духовного життя. Багаторічний досвід переконав вченого-педагога, що розвиток інтелекту дитини в основному залежить від того, чи правильне його мовлення, чи внутрішньо насичене, чи емоційне. Педагог вважав, що вміння користуватися словом є одним з основних елементів набуття знань учнів»[40, с.453].

Вчений довів, що: «У початкових класах уже з перших кроків навчання найважливішим елементом знань стає слово, точніше, реальний, навколишній світ, який виражається в слові...зробіть слово одним із найголовніших інструментів творчості. Як важливо, щоб слово жило, трепетало в свідомості дитини, щоб воно стало для неї інструментом, за допомогою якого вона опановує знання» [40, с.454].

Дитина прийшла до школи з певним мовним досвідом, успадкованим від батьків та сім'ї, і звісно ж має поряд з літературними словами безліч виразів слів і фраз, які не притаманні унормованій мові. Завдання шкіл та вчителів - організувати та скерувати мовленнєві вміння учнів у правильному напрямку. Тому розвиток мовлення є провідним принципом навчання рідної мови в початковій школі, який проникає та об'єднує всі аспекти мовленнєвої діяльності учнів.

З першого уроку української мови діти засвоюють основні функції мови і мовлення у формі, яку вони можуть зрозуміти: мовлення - це

спілкування між людьми, обмін думками та почуттями, передача та засвоєння певної інформації та колективний досвід людей тощо [42].

Тому вчитель постійно повинен керувати процесом засвоєння та вдосконалення мовлення. Вчителі повинні пам'ятати, що умовою успішного розвитку у дітей мовлення та формування мовних умінь та навичок є потреба у спілкуванні та комунікації. Тому на будь-якому занятті з рідної мови та інших шкільних предметах необхідно передбачити ситуацію, яка спонукатиме дитину висловлювати свої думки, розвивати мовлення, мислення, логіку, розповідати про щось та будувати висловлювання. Однак, щоб дитина говорила правильно і красиво, необхідно дати їй гарний зразок або створити особливе мовне середовище. У свою чергу, це забезпечить її мовними та фактичними матеріалами. Учні впевнено розкажуть або напишуть лише те, що знають: у них повинен бути великий запас знань, матеріалу щодо теми висловлювання, і тоді вони зможуть виділити головну думку та зацентувати увагу на цікавому.

Працюючи з молодшими школярами над розвитком мовлення потрібно дотримуватися таких напрямків:

- покращувати звуковимову учнів, підвищуючи їхню культуру вимови; збагачувати, уточнювати та активізувати словниковий запас молодших школярів та використовувати засоби виразності відповідно до ситуації та мети висловлювання;
- послідовно та логічно будувати та висловлювати думки;
- покращувати граматичний лад мовлення учнів;
- оволодівати нормами українського літературного мовлення;
- опанувати найважливіші правила етики спілкування[43].

Усі ці напрямки розвиваються паралельно, хоча і обов'язково підпорядковані один одному: з одного боку, словникова робота передбачає формування правильної літературної вимови, з іншого-забезпечує матеріалами для вміння зв'язно будувати висловлювання; у

процесі підготовки до складання та переказу оповідань, переказів, побудови , фрази та речень. Діти, які тільки прийшли до школи, мають не лише невеликий словниковий запас, а й часто дитина використовує багато не зрозумілих слів, неправильно розуміє їх значення і не вміє вживати терміни та правильні граматичні форми слова.

К.Ушинський був переконаний, що, « бідність словника школяра породжує одноманітність мовлення і робить його незрозумілим для слухачів, бо він, школяр, не може замінити одне слово іншим, не може переставити двох слів, його мова знаходиться в ланцюгах тих рядків, які він завчив. Отже, без достатнього запасу слів неможливе оволодіння мовою як засобом спілкування» [2, с.126].

Тому питання про значення слова відіграє важливу роль у словниковій роботі, тобто в діалектичній єдності мовлення та процесу мислення слова є засобом передачі понять. Як відомо, уявлення створюються з досвіду у процесі концептуального узагальнення. Результат узагальнення є фіксованим.

Значення слова породжується з відносин між словом і поняттям через різні конкретні прояви узагальнення.

У багатьох випадках у дитячій мові слово виражає поняття через уявлення. Першочерговим завданням розвитку мовлення учня є вивчення словникового запасу дитини.

Словникова робота проводиться на уроках читання, у класі граматики та у всіх позакласних заходах, а також систематично та послідовно протягом усього шкільного життя дитини.

Другим завданням під час розвитку мовлення школярів, є розуміння вчителем того, що часто гарного словникового запасу недостатньо для повноцінного мовлення. Дітям потрібно вміти використовувати слова в реченнях і навчитися їх поєднувати, щоб максимально точно і змістовно висловлювати свою думку.

На уроці української мови учні вивчають найважливіші правила граматичного зв'язку слів, розміщують слова у реченнях відповідно до змісту своїх думок, вчать поширювати та ускладнювати речення. На уроці читання учні змінюють свої навички під час перекладу та читання творів, відповідно до граматичних правил речень, та спритно і яскраво будують власні вирази.

Третє завдання роботи з розвитку мовлення - навчити дітей висловлювати свої думки та ідеї усно і письмово в логічній послідовності.

Якщо учні першого класу навчаються послідовності мислення за допомогою запитань вчителя, то діти другого та третього класів уже привчаються самостійно складати прості плани у вигляді запитань, заголовків та структурувати свої вислови у правильній послідовності.

Ці завдання з розвитку мовлення є основою для вдосконалення здатності учнів молодших класів сприймати, уявляти, конструювати та відтворювати зв'язні вирази різних типів та стилів.

Дітей потрібно вчити послідовно та зв'язно висловлювати свої думки, тому з'явився термін «зв'язне мовлення», який включений у методику навчання мови у початковій школі.

Оволодіння мовою як засобом спілкування, мислення та пізнання є необхідною складовою розвитку інтелекту та творчості учнів, формування гуманістичних ідеалів та виховання почуття національної свідомості і гідності[44].

Робота щодо вдосконалення зв'язних мовленнєвих навичок учнів вимагає певної системи; від цього залежать, чи зможуть учні використати набуті навички у подальшому житті.

На думку О.М.Біляєва: « робота над розвитком мовлення в школі, здійснюється в трьох напрямках:

1.Збагачення словникового запасу учнів шляхом систематичної роботи, що включає, крім засвоєних нових слів, володіння вмінням

визначити семантику слова, правильно користуватися словами з урахуванням їх сполучуваності та доречно вживати відповідно до стилю і типу мовлення. Важливим аспектом роботи над словом є виховання в учнів мовного чуття, естетичного смаку до краси слова та виправлення лексичних недоліків у їхньому усному і писемному мовленні.

2. Оволодіння учнями нормами літературної мови передбачає засвоєння орфоепічної вимови, способів словотворення та словозміни, розвиток правописних навичок.

3. Формування в учнів умінь і навичок зв'язного мовлення, яке здійснюється у процесі вивчення основної програми курсу, під час роботи над художніми творами на уроках літератури, на спеціальних уроках із розвитку зв'язного мовлення»[18, с.159].

Від того на скільки точно та логічно учні вміють наводити зразки усного чи писемного мовлення, аналізувати їх, залежить рівень їхнього розумового та мовленнєвого досвіду.

Послідовність навчання є однією з вимог до роботи над розвитком зв'язного мовлення учнів: спочатку школярі розглядають зразки, надані вчителем, аналізують їх, потім роблять аналогії з цими зразками і, нарешті, учні проявляють самостійну творчість. Завжди навички зв'язного мовлення учні відпрацьовують спочатку усно, послідовно готуючись до складнішої роботи висловлювати свої думки у письмовій формі.

Повинна бути забезпечена послідовність для спеціальних видів роботи, написання переказів і різних видів творів. На уроках із розвитку мовлення для учнів початкових класів повинні бути передбачені різні завдання та вправи.

Вправи для розвитку зв'язного мовлення - це найвищий рівень мовних вправ у складній методичній системі, оскільки вони поєднують у собі всі навички, словниковий запас та синтез, логіку та композицію тексту, графічний правопис та здатність накопичувати матеріали.

На формування та здатність накопичувати та вибирати матеріал для висловлювання чи твору впливає система мовленнєвих вправ. Це передбачає здатність планувати свою творчо- розповідну діяльність спираючись обов'язково на композицію і структуру твору, вибирати мовні матеріали для майбутніх творів чи оповідань, розкривати теми усно чи письмово, вдосконалювати навички письма тощо. Тільки учні, які звертають увагу на мову, можуть бути ефективними і впевненими у мовному середовищі, створеному школою, завдяки урокам української мови.

За короткий термін навчання і шліфування, мовленнєві вправи не дають гарних результатів. Розвиток мовлення вимагає тривалої та наполегливої праці як учителів, так і учнів.

Учні початкових класів зазвичай вже використовують зв'язні промови - вони розповідають історії, з задоволенням приймають участь у ранкових зустрічах, висловлюють свої судження, ведуть щоденники, пишуть твори тощо.

Найбільш поширеними та доречними є такі вправи та завдання з розвитку зв'язного мовлення, як: докладні відповіді на запитання (включаючи діалог), запис на основі спостережень, інтерпретація прочитаного (різні варіанти), усні розповіді на запропоновану тему, за малюнки та ілюстраціями, починаючи з запропонованим початком або кінцівкою, тощо, декламування художніх текстів, імпровізування змісту казок, письмові переклади зразків текстів, сценічні вистави оповідань та казок, усні розповіді за картинами, художня екранізація власних оповідань або прочитаних творів, різні типи письмових творів, ділові папери, тощо.

В цій роботі головним є те, що всі вправи дуже різноманітні за місцем проведення, за формою, мовою, змістом, жанром, участю дітей у їх виконанні, всі вони обов'язково виконуються практичним способом, тому теоретичний матеріал учням майже не подається.

Вчителями, методистами, дидактами завжди серйозно усвідомлювалась проблема підвищення ефективності роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей та підлітків.

Методисти та учителі надають переваги розробці засобів навчання, добору форми та методи навчання, навчальній і пізнавальній діяльності, які повинні точно бути адаптовані до особливостей віку, щоб пізнавальний процес учнів молодших класів став щасливим, пізнавальним і захоплюючим.

На основі аналізу розглянутих та вказаних нами у роботі діфініцій констатуємо те, що розвиток мовлення учнів початкових класів, є головним принципом навчання та оволодіння українською мовою.

1.2. Використання віртуальних екскурсій, як одна з сучасних форм організації навчального процесу

Світ, в якому сьогодні існує початкова школа, все більше залежить від сучасних інформаційних технологій. Люди використовують їх широко, інтенсивно та ефективно у всіх сферах свого життя і діяльності.

Навчальний процес в інформаційно-освітньому середовищі навчального закладу, заснованому на використанні засобів ІКТ, у порівнянні з традиційним процесом навчання дозволяє, на думку Є.Іванова зробити ось що : « значно покращити, а саме: збільшити можливості вибору засобів, форм і темпу вивчення освітніх галузей; забезпечити доступ до різноманітної інформації з кращих бібліотек, музеїв; дати можливість слухати лекції провідних вчених і задавати їм питання, брати участь в роботі віртуальних шкіл; підвищити інтерес учнів до предметів, що вивчаються за рахунок наочності, цікавості, інтерактивної форми подання навчального матеріалу, посилення міжпредметних зв'язків; підвищити мотивацію самостійного навчання, розвитку критичного мислення; активніше використовувати методи

взаємонавчання (обговорення навчальних проблем на форумах, в чатах, оперативне отримання підказок); розвивати навчальну ініціативу, здібності та інтереси учнів; створювати установку на безперервну освіту протягом життя»[35,с.126].

Тому, перед учителями постало питання про те, як зацікавити учнів і як ввести їх у світ, близький до реальності. Існує багато форм і методів стимулювання навчальної діяльності учнів. Традиційно ефективною і найкращою формою організації навчального процесу є подорожі на короткі відстані та екскурсії.

В дефектологічному словнику екскурсія трактується як «форма освітньо-виховної роботи, яка передбачає організований вихід учнів за межі закладу освіти з навчально-освітньою, виховною метою для загального розвитку учнів» [12, с.475].

Відомо, що подорожі та екскурсії як форма пізнання, виховання, навчання давно застосовується у шкільній діяльності. Виникнення навчальних подорожей можна простежити аж із 18 століття, коли відомі вчителі В. Зуєв, І.Новіков, Ф. Янкович де Мерієво висловили свої думки та переконання, щодо доцільність організації в природу рідного краю дитячих екскурсій. Отож, саме краєзнавство і любов до Батьківщини спричинило потребу здійснювати короткі подорожі з учнями на уроках[32].

Дослідження різних аспектів освітнього та навчального потенціалу мережі Інтернет здійснено у працях Л. Бородкіна, В. Владімірова, С. Корнієнко та ін[48].

Проблемі використання екскурсій як однієї із форм навчально-виховної роботи присвячено твори Є. Голант, В. Голубков, П.Підкасистий, І. Підласий та багато інших[51].

Згідно з нормативними документами: « навчальні поїздки та екскурсії є обов'язковою і необхідною суттю навчального процесу. Вони створюють умови для того, щоб учні змогли використати набуті знання з

різних шкільних предметів у реальному житті, мали змогу спостерігати та вивчати суспільні явища і процеси у їхній динаміці, розширювали світогляд та досвід учнів, формували важливі здібності і компетентності, зміцнювати практичні навички та професійну орієнтацію навчального процесу. У межах освітнього простору екскурсії і подорожі можуть бути одним із найцікавіших способів організації навчальної діяльності, що дозволяє нам позбутися стереотипів бачення екскурсій як пізнавального процесу лише у сфері мистецтва чи історичних знань»[51,с.193].

Як зазначається Є Александровою: «Екскурсія перетворюється на інформаційне поле, в якому відбувається передача конкретної інформації з подальшою рефлексією на в освітньому процесі. Не аби яких творчих зусиль повинен прикласти керівник під час створення екскурсій, бо він повинен розуміти, що це є складним і творчим процесом.

Підготовка до екскурсії складається з наступних етапів:

- визначення та обмірковування тем;
- окреслення мети і цілей подорожей, складання маршрутів екскурсій;
- дослідження та вибір об'єктів подорожей;
- підбір та опрацювання туристичної літератури, музейних експонатів;
- консультування з фахівцями та екскурсоводами;
- обдумування і написання тексту екскурсії;
- складання папки матеріалів екскурсії;
- вибір методів та підбір цікавих завдань, які будуть використані під час екскурсії»[1, с. 24].

Підготовка до будь-якої екскурсії та подорожі на короткі відстані повинна ґрунтуватися на основних принципах та вимогах педагогіки, таких як взаємозв'язок між навчанням та вихованням, обов'язково

враховуючи логіку, послідовність, системність, ясність та доступність, емоційність, вік екскурсантів.

Завдяки активній діяльності кожна людина може взаємодіяти з навколишнім світом. У світі, що швидко змінюється, інформаційні технології в освіті набувають все більшого значення. Використання інноваційних технологій у навчальному процесі є ефективним засобом виховання пізнавального інтересу учнів[42].

Як форма навчальної діяльності, віртуальні екскурсії є однією з ефективних форм використання інноваційних технологій у навчанні і розвитку сучасної молоді. Цей тип навчальної програми є універсальним і може використовуватися практично з усіх навчальних предметів.

Віртуальні екскурсії-це організаційна форма сучасного навчання, яка відрізняється від справжньої екскурсії тим, що реальні об'єкти представлені практично для того, щоб створити умови для самостереження, зібрати необхідні факти тощо. Отже, їх головними перевагами є яскравість, доступність, можливість багаторазового перегляду, цікава наочність, а головне можливість здійснити подорож у реальному часі та багато іншого. Створення віртуального туру вимагає певних умінь і навичок роботи з програмами, які створюють візуальні продукти (наприклад, презентація Power Point).

Вчені, що досліджують вплив ІКТ на розвиток дитини переконані, що: «У порівнянні з традиційними аналогами, віртуальний подорожі мають важливі переваги та плюси:

- широкий спектр областей використання віртуальних екскурсій в якості інструменту ознайомлення, навчання, розваги і бізнесу;
- немає обмежень по кількості переглядів, часу і тривалості відвідування, а також за кількістю відвідувачів;
- доступність розробки;
- можливість оперативного оновлення і додавання інформації;
- досягнення ефекту присутності презентується простору;

- високий ступінь деталізації;
 - великі можливості створення пояснювальної інформації до панорам;
 - можливість використання звукового контенту;
 - висока інформативність і візуальна можливість використання в якості рекламного майданчика;
 - не потрібні послуги гіда для проведення;
 - проведення віртуальної екскурсії не блокує реальний простір».
- [51, с. 74].

Залежно від напрямку та тематики віртуальної екскурсії, створюється та розвивається естетичне бачення (здатність сприймати твори мистецтва), історичного сприйняття (здатність виявляти певні характеристики та властивості об'єкта; визначати його розвиток, історичний контекст тощо).

«Віртуальні екскурсії - нова концепція, і з методологічної точки зору, є інноваційною формою навчання. У педагогічній літературі екскурсія розглядається як специфічне навчально-виховне заняття, перенесене відповідно до певної освітньої або виховної мети на підприємство, в музей, на виставку», - такої думки Александрова Є. [1, с. 24].

Виходячи з цього пояснення, віртуальні екскурсії можна розуміти як таку організаційну частину навчання, яка відрізняється від реальних екскурсій, бо через віртуальний показ реальних об'єктів вона створює умови для самостереження та збору цікавих, яскравих та потрібних матеріалів і фактів.

Створенням у глядача певної ілюзії присутності в просторі і часі і переконливій, і цінній, і ефективній сьогодні і інформаційному світі віртуальні екскурсії. Важливим на сьогодні у навчальному процесі, є здатність утворити мультимедійну панораму, у яку можна вмістити бажані відео, фотоматеріали, цікавий текст, посилання, а таку

можливість сьогодні дає віртуальна екскурсія. Інтерактивність – от, що дає сучаснику віртуальна екскурсія на відміну від простого перегляду фільмів або фотоматеріалів[54]. Перевагою є те, що під час цих екскурсій можна наблизитися або віддалитися, або озиратися на всі боки. Деталізація всіх цікавих об'єктів, прогулянка по окремим залам, переміщення у просторі, наближення до конкретного експонату, це все збуджує і формує увагу та уяву. Глядач весь цей процес може пристосувати конкретно під себе, під свої психічні та фізіологічні потреби. Отож, сидячи вдома чи перебуваючи в школі учень може, наприклад, відвідати Лувр чи Ермітаж, побувати на Балі чи піднятися на Кіліманджаро.

Віртуальні екскурсії можна охарактеризувати за такими видами:

1. Оглядові, де зібрані елементи декількох екскурсій, об'єднаних спільною темою;
2. Тематичні, тобто екскурсії, що розкривають певні теми;
3. Біографічні – екскурсії, пов'язані з життям і біографією видатних людей.
4. Краєзнавчі – екскурсії з вивчення історії та культури рідного краю.
5. Історико-географічні – екскурсії географічними та історичними об'єктами країни.
6. Культурно-художні – відвідування мистецьких та культурних заходів [30, с. 44].

«З точки зору використання інформаційних технологій, – на думку Є.Александрової, – можна розглядати класифікацію за способом створення віртуальної екскурсії. Є кілька способів створення таких екскурсій:

1. Використання технологій створення презентації;
2. Використання інструментів сайтобудування (створення графічних карт, гіперпосилань);

3. Використання геоінформаційних систем (google та ін.);
4. 3D-моделювання (створення моделі окремого об'єкта);
5. Використання панорамних композицій (створення гарячих точок і переходів)» [1, с. 25].

З технічної точки зору, за словами Гуревича: «віртуальна екскурсія – це комбінація панорамних фотографій (сферичних або циліндричних), коли перехід від однієї панорами до іншої здійснюється через активну зону (їх називають точками прив'язки або точками переходу), що розміщуються безпосередньо на зображеннях, а також з урахуванням плану туру. Все це може доповнюватися озвучуванням переднього плану і фонові музикою, а за необхідності і звичайними фотографіями, відеороликами, flash-роликами, планами турів, поясненнями, контактною інформацією тощо» [35, с. 127].

Для того, щоб провести віртуальні екскурсії у класі необхідно мати підключення до Інтернету, і це підключення повинно бути якісним, це є головною вимогою під час проведення віртуальних екскурсій. За відсутності підключення до соціальної мережі, на допомогу вчителю придуть мультимедійні екскурсії, які розробив сам учитель. Завдання вчителя на уроці досягти певної мети, отож він сам обирає маршрут, та тему екскурсії, щоб полегшити учням засвоєння певного матеріалу самостійно додає фото, відеоматеріал, таблиці, схеми, висловлювання, терміни, спираючись конкретно на рівень підготовки учнів у класі. Такі екскурсії дають великі переваги, бо не обмежують творчість вчителя.

Підготовка до проведення віртуальної подорожі - це творчий процес, бо він розвиває нестандартне мислення, ініціативу, увагу та прагнення досягти певних результатів. Екскурсії допомагають формувати мовлення, розвивають комунікативні навички, а також особисті якості дітей під час навчального процесу.

Створення самостійно віртуальних екскурсій дуже важкий процес, тому вчителю доречно використати вже готові розроблені екскурсії.

Безкоштовні послуги та програми (наприклад, надані командою Google) допомагають організувати навчальний процес за допомогою віртуальних екскурсій, тому вони є корисними і цікавими для вчителів.

Академія культури Google (Google Cultural Institute) – це масштабний освітній онлайн-проект, співзасновники якого розробили унікальну програму, що об'єднує кращі музеї, заклади культури і архіви по всьому світу. Неоціненним є внесок цього багатомовного проекту в світове освітнє середовище. Спеціалісти з Google постійно відвідують музеї, оцифровують оригінали і робить так, щоб накопичені і створені культурні скарби людства були доступними для усіх бажаючих доторкнутися до шедеврів різних часів і народів [47].

Віртуальні музеї – геніальна технологія, вона у змозі покращити та розширити можливості e-Learning і освіти в реальному стані, зберегти культурну та історію для майбутніх поколінь і зробити екскурсію до будь-якого музею нашої планети, природного дива Землі або архітектурного витвору доступним для всіх охочих на планеті, що мають інтернет удома або в школі.

Вчитель, як правило, обмежений у своїй можливості запропонувати подорож своїм учнів або студентів до найкращих музеїв та галерей своєї батьківщини та світу, але зараз може запропонувати для класу віртуальні тури за допомогою лаштунків платформи Google Cultural Institute, обирати з каталогу твори, які його зацікавили під час підготовки до уроку і показувати їх фрагменти в тому об'ємі і ракурсі, які є найбільш сприятливими для перегляду.

Google об'єднує декілька цікавих проектів: присвячений образотворчому мистецтву Art Project, проект природних і культурних див планети World Wonders Project і архівні колекції історичних матеріалів Archive Exhibitions[47].

Дана платформа може викликати незабутні емоції і принести естетичну насолоду, тому доречно було б перед її використанням у класі вчителю ознайомитися з нею попередньо.

У віртуальному просторі Art Project Академії культури Google об'єднані 41 000 оцифрованих копій робіт, створених 7000 художникам, фотографами, скульпторами тощо.

Інтерфейс платформи Google Cultural Institute має чітку структуру: можна переходити між основними проектами академії (експозиції музеїв світу в Art Project, архівні матеріали в Archive Exhibitions і дива планети в World Wonders Project); бачити в облаштуванні тематичні проекти (наприклад, «Історичні постати», «Історія Голодомору», «Падіння ери тоталірицизму») і підсилювати свій пізнавальний процес за допомогою різних інструментів. Серед них:

- пошук;
- вибір і сортування по колекції музею, авторам, експонатам, алфавітом;
- вибір розкладки;
- фільтри по часу, дати, техніці, місця, людині, типу контенту;
- можливість переходу на офіційні сайти музеїв;
- відбір музеїв тільки з режимом перегляду залів;
- галереї користувачів;
- додавання творів у свій Google-акаунт;
- інструмент для порівняння двох експонатів[47].

На сторінці GoogleCulturalInstitute є кілька цінних рекомендацій, які допоможуть максимально використовувати можливості проекту:

- Прямуйте на віртуальну екскурсію – клікайте на жовтий значок у вигляді чоловічка.
- Розглядайте найдрібніші деталі. Деякі картини можна наблизити настільки, що користувач побачить мазки пензля.

• Створюйте свою галерею і діліться: це допоможе структурувати ваші уподобання і розвинути інтереси, а також публікувати посилання на твори в соціальних мережах. [47].

Таблиця 1.1.

Перелік ресурсів з віртуальними екскурсіями, які можна використати у освітньому процесі початкової школи

Назва ресурсу	Електронна адреса	Опис
Подорож світом[6].	http://www.airpano.com/	Найбільший сервіс віртуальних панорам, знятих з висоти пташиного польоту. На даний час на сайті міститься понад три тисячі панорам високого дозволу, кожен день ця база поповнюється новими і цікавими віртуальним турами.
Віртуальні тури Україною [20].	https://discover.ua/virtual-tours	З 2007 року в наше життя увірвався інструмент Google Street View, Україна також стала однією з країн, вулицями якої можна «прогулятися», не покидаючи власної кімнати. Особливо активно користуються віртуальними мапами туристи. Адже це так зручно, заочно побачити місто, і не відчувати себе в ньому розгубленим, ніяково запитуючи у перехожих, як знайти те чи інше місце.
Музеї України просто неба[20].	https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/	Тут представлені сім автентичних музеїв. Кожен з них являє собою віртуальну подорож, під час якої можна перенестися на століття назад і доторкнутися до минулого.

Віртуальна екскурсія замковими комплексами України [20].	http://incognita.day.kyiv.ua/exposition/	Замки України — одні з найпривабливіших пам'яток давнини в Україні. Історики переконані, що на території нашої країни було приблизно фортифікацій, але, на жаль, сьогодні більшість із них зовсім зруйновані або занедбані.
Театри України [29].	https://theatres.authenticukraine.com.ua/ua/	Це місця, де перетинаються музика, література, акторська майстерність та неповторна архітектура. Оперні театри України мають унікальну побудову. Під час віртуальних турів театрами можна побувати за кулісами та в інших місцях, закритих для глядачів. Онлайн-екскурсії мають аудіосупровід.
Українські музеї [20].	http://incognita.day.kyiv.ua/exposition/	Україна одна з найпривабливіших туристично країн Європи та світу, бо має цікавий історичний спадок, а отже – величезний простір для розвитку музейної справи. Тому віртуальні екскурсії до музеїв, дуже престижні і підлягають розробці у нашій країні.
Лувр [6].	https://moemisto.ua/km/blog/14-virtualnih-muzeyiv-svitu-799.html	Мистецтво, історія, подорожі та пригоди - в першому по відвідуваності музеї можна знайти місце до душі. Приміщення Лувру саме по собі - осередок культурної спадщини людства, адже раніше воно служило домом для французьких монархів. Ви зможете повністю зануритися в атмосферу і прогулятися поверхами цієї величної споруди. На жаль, на віртуальній екскурсії доступні далеко не всі зали.

<p>Національний музей природної історії у Вашингтоні [6].</p>	<p>https://moemisto.ua/km/blog/14-virtualnih-muzeyiv-svitu-799.html</p>	<p>У музеї зібрано понад 130 мільйонів експонатів рослинного та тваринного походження, мінералів, гірських порід, метеоритів, археологічних та культурних цінностей. Проходячи через його зали, можна побачити різні дива: відвідати Зал динозаврів і побачити діамант Надії, найвідомішу перлину Нового Світу, а також розглянути саму будівлю музею, що теж є історичною цінністю.</p>
<p>Музей Галілео [6].</p>	<p>https://moemisto.ua/km/blog/14-virtualnih-muzeyiv-svitu-799.html</p>	<p>«І все-таки вона крутиться!» Музей, присвячений пам'яті великому бунтарю свого часу - фізику Галілео Галілею. У його кімнатах можна відшукати не тільки предмети, створені або пов'язані з життям вченого, але це так само науковий музей, в якому ви зможете простежити шлях розвитку тих чи інших звичних для нас речей. Це цілий атракціон, який знаходиться в палаці XII століття.</p>
<p>Дендропарк «Софіївка» [20].</p>	<p>https://museum-portal.com/ua/museum/natsionalniy-dendrologichniy-park-sofiyivka</p>	<p>Дендрологічний парк "Софіївка" Національної академії наук України широко відомий у всьому світі як найкрасивіша перлина світового садово-паркового мистецтва кінця XVIII - першої половини XIX ст.</p>
<p>Подорож в акваріум Монтерей [6].</p>	<p>https://www.montereybayaquarium.org/animals/animals-a-to-z/african-penguin</p>	<p>Акваріум «Монтерей Бей» входить в число найбільших океанаріумів світу. Акваріум розташований на березі однойменної затоки на західному узбережжі Сполучених Штатів. Тут мешкають понад 35000 риб і тварин, що</p>

		відносяться до 620 різних видів.
--	--	----------------------------------

Завдання віртуальної екскурсії заключається в тому, щоб визначити доцільність і потрібність матеріалу і закріпити та оновити знання, отримані на практиці. Завдяки наочності віртуальної екскурсії, учні дуже швидко генерують і засвоюють отримані під час перегляду знання. Також екскурсія приміняється для перевірки вже нових набутих учнями знань.

Виходячи з власного досвіду, констатуємо, що створення власноруч самої екскурсії – складний процес, бо людина. Яка розробляє дані екскурсії повинна бути творчою особистістю і мати широкий кругозір. Результатом розробок є велика зацікавленість віртуальним світом сучасних дітей і підлітків.

Віртуальний екскурсія - інноваційна форма освітньої діяльності, вона спрямована не лише на здобуття предметних знань, а й на формування комунікації, пізнання та регуляції навчальної діяльності, що не тільки підвищує інтерес до предметів, але й розпалює цікавість та емоційність під час знайомства з культурною спадщиною людства.

Віртуальна екскурсія реалізує принципи всієї педагогічної діяльності: принцип компетентнісного підходу – здобуття високого результату упродовж роботи учнів, принцип пізнавальної роботи – через самостійну, творчу діяльність до отримання сучасного знання.

Головною метою сучасної освіти є не тільки навчання та виховання сучасної молоді, а ще й завдання навчити молоде покоління отримувати задоволення від клопіткої роботи та важкого отримання знань .

Отже віртуальна екскурсія є найсприятливішою, сучасною та інноваційною формою освітньої діяльності, спрямованої на отримання предметних знань і на удосконалення та придбання комунікативних,

пізнавальних, інформаційних навчальних дій, сприяє зростанню інтересу до навчання та пізнання дійсності.

РОЗДІЛ 2. Дослідно-експериментальна робота з розвитку зв'язного мовлення молодших школярів під час віртуальних екскурсій

2.1. Виявлення рівня сформованості у молодших школярів зв'язного мовлення.

Дослідно-експериментальна робота з розвитку зв'язного мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій проводилася на базі 4 «Б» (експериментальний клас – 21 людина) і 4 «А» (контрольний клас – 21 людина) ЗЗСО № 2 м. Нова Каховка.

Мета експериментального дослідження - довести, що розроблена серія віртуальних екскурсій дозволить розвинути зв'язне мовлення молодших школярів.

Завдання експериментального дослідження:

1. Виявити базовий рівень розвитку зв'язного мовлення у учнів четвертих класів.
2. Розробити і реалізувати серію віртуальних екскурсій, спрямовану на розвиток зв'язного мовлення молодших школярів.

3. Провести повторну діагностику та аналіз рівня розвитку зв'язного мовлення учнів молодших класів .

Робота проводилася три етапи: 1 етап - констатувальний;

2 етап - формувальний; 3 етап – контрольний.

У ході кожного з цих етапів ставилися певні цілі та завдання.

Мета констатувального етапу: вивчення рівня розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

Завдання:

1. Підібрати діагностичну методика, спрямовану виявлення рівня розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

2. Провести діагностику щодо виявлення рівня розвитку зв'язного мовлення учнів.

3. Для діагностики зв'язного мовлення четверокласників, нами була адаптована методика Т.В. Ахутіної[53], мета якої виявити рівень розвитку зв'язного мовлення у молодших школярів. Дана методика дає можливість комплексного дослідження зв'язного мовлення дітей молодшого шкільного віку.

Учням було запропоновано виконати завдання: скласти розповідь серії з п'яти сюжетних картинок. Діагностика проводилася індивідуально, з усіма учнями у класі. При виборі сюжетних картинок для складання оповідання враховувалася низка вимог, що висувуються до ілюстрацій для молодших школярів:

1. Зміст малюнка має бути цікавим, зрозумілим, що сприяє позитивному ставленню до оточення.

2. Зображення персонажів, тварин та інших предметів мають бути реалістичними.

3. Слід звернути увагу до доступності як змісту, а й зображення [53].

Нами були розроблені рівні розвитку зв'язного мовлення, такі:

1. Низький рівень – розповідь не відповідає ситуації. Відбувається втрата смислових зв'язків, спотворення сенсу оповідання чи розповідь не завершено. Розкладання картинок і складання оповідання з питань, що наводять. У своїй промові дитина використовує прості нескладні речення. У розповіді дитини простежуються послідовність, ясність, комунікативна доцільність, мовна правильність мови, виразність, логічність.

2. Середній рівень – під час розповіді допускалися невеличкі недоліки під час створення ситуації, помилкове розуміння причинно-наслідкових зв'язків чи відсутність сполучних ланок. Картинки викладаються за допомогою стимулюючої допомоги, історія створюється самостійно. У промові дитини простежується комунікативна доцільність, мовленнєва правильність, виразність, але відсутня змістовність, логічність, послідовність.

3. Високий рівень – розповідь відповідає ситуації, має всі смислові ланки, які у правильній послідовності. Сюжетні картини розкладено самостійно. Правильно складено оповідання. У промові дитини простежується змістовність. Молодший школяр, що навчається, вибудовує свої пропозиції в мові послідовно, логічно, точно, а також використовує виразні слова і фрази у своїй промові, відповідаючи доцільно і чітко.

Розподіл молодших школярів залежно від рівня розвитку мовлення відбито нижче на рисунку 2.1.

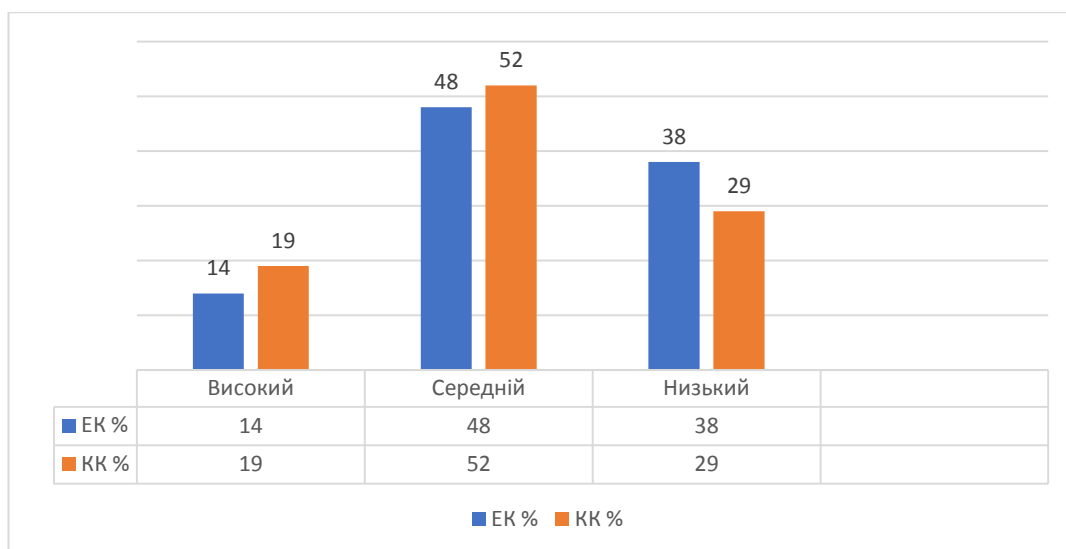

Рис.2.1. Рівні сформованості зв'язного мовлення учнів 4 класу на констатувальному етапі.

Провівши діагностику, можна дійти невтішного висновку, що у рівні зв'язного мовлення перебувають 14 % учнів у експериментальному класі і 19 % у контрольному класі. Діти самостійно вигадували свої розповіді, не повторювали зміст оповідань інших дітей; обсяг словникового запасу відповідає віку.

Слід зазначити, що у експериментальному класі й у контрольному класі переважає кількість учнів середнього рівня, що становить 48 % і 52 % відповідно. Діти в оповіданнях припускалися логічних помилок, але самі їх виправляли за допомогою дорослих та однолітків; словниковий запас досить широкий.

З низьким рівнем розвитку пов'язаної мови мають 38% молодших школярів в експериментальному класі та 29% у контрольному класі. Діти вагалися у встановленні зв'язків, тому допускали змістовні та смислові помилки в оповіданнях; під час розповідання просили допомоги дорослого; повторювали оповідання однолітків; словниковий запас бідний.

Результати діагностичного обстеження засвідчують, що рівень розвитку зв'язного мовлення молодших школярів, що навчаються, є середнім. Щоб скласти повну історію-розповідь, дітям не вистачало слів у словниковому запасі, а також можливості висловити свої думки послідовним, логічним та найсприятливішим чином. Молодшими школярами було допущено невелике спотворення ситуації під час упорядкування оповідання по сюжетним картинкам (учні змінювали їх порядок, неправильно визначали персонажів та його характеристики). У деяких оповіданнях була відсутність сполучних ланок. Сюжетні картинки було викладено зі стимулюючою допомогою.

Таким чином, за результатами проведеної діагностики було виявлено, що у молодших школярів недостатньо розвинена зв'язкова мова та їм необхідна педагогічна підтримка, тобто. є гостра необхідність у проведенні спеціальної роботи з підвищення рівня розвитку зв'язного мовлення.

2.2. Реалізація комплексу вправ з розвитку зв'язного мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій.

Метою формувального етапу було підвищення рівня розвитку зв'язного мовлення молодших школярів за допомогою реалізація комплексу вправ на різних етапах впровадження у освітній процес віртуальних екскурсій.

Завдання:

1. Розробити серію вправ з розвитку зв'язного мовлення для молодших школярів.
2. Апробувати комплекс вправ на уроках.

На основі накопиченого в теорії і практиці досвіду з проблеми дослідження, а також даних констатувального етапу була розроблена серія вправ з розвитку зв'язного мовлення.

Розробляючи комплекс вправ, ми враховували такі моменти:

1. Процес розвитку мови передбачає системного та комплексного підходу.

2. Розвиток зв'язного мовлення має здійснюватися поступово. Це завдання вчителів-забезпечити зв'язок між мовленнєвою роботою учнів та їх життєвим досвідом.

3. При виборі матеріалів для розвитку зв'язного мовлення також слід враховувати вікові особливості учнів та рівень сформованості мовленнєвих навиків.

4. Вправи, що надаються дітям, слід виконати обов'язково.

В рамках експериментальної роботи було визначено серію уроків в початковій школі, які включали вправи, спрямовані не лише на детальний аналіз екскурсій та подорожей, а й на формування відповідних мовленнєвих навичок учнів.

Щодо змісту, то основна увага приділяється:

- вправи, що забезпечує засвоєння значення нового слів;
- завдання, що передбачають формування усних виступів учнів та відточують навички написання творчих письмових робіт;
- вправи, що дають можливість розвивати зв'язного мовлення.

Таблиця 2.1.

Приблизна тематика завдань

п / п	Предмет	Тема уроку	Назва віртуальної екскурсії та ресурс	Завдання та його зміст
.	Літературне читання	Козацькому роду нема	Музеї України просто неба:	Вправа «Я пишу собі листа » завдання передбачає роботу з

		переводу.	Запорізька Січ[20]. https://museums.autenticukraine.com.ua/ua/	двома частинами: під час виконання першої діти пишуть, у другій частині тільки — розповідають. Теми роздумів вчитель формулює на дошці. Наприклад: «Якби я був козаком», «Яким козаки існували в сучасному світі». Учні обмірковують теми, обирають ту, що їм подобається і сформувавши - записують у зошит або це завдання замальовують. Завдання виконується протягом 10-15 хвилин.
	Літературне читання	Тетяна Каравасильєва «Співуча глина».	Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному [22]. http://opishne-museum.gov.ua/	Завдання «Словничок-друзячок» Виготовляємо власний словничок – виконане завдання буде дитині унікальною сторінкою її власного словничка, присвяченого будь-яким словам.
	Українська мова	Урок розвитку мовлення. Особливості змісту та побудови тексту-міркування. Наявність певного твердження, доказів та висновків.	Віртуальні тури від NASA екзопланетами[7]. https://exoplanets.nasa.gov/alien-worlds/exoplanet-travel-bureau/explore-kepler-186f/?travel_bureau=true	Завдання. Створити твір роздум «Якщо я б міг полетіти у космос». Вжити у тексті твору матеріали використання під час екскурсії.
	Українська мова	Урок розвитку	Музей	Завдання «Чарівні метелики».

.		зв'язного мовлення. Твір -роздум «Метелик на крилах несе увесь світ»	метеликів[21]. https://museum-portal.com/ua/museum/butterflies-museum	Це завдання допоможе дитині опанувати навички складання різних типів речень, удосконалювати мислення, потренувати мислення, відточувати кмітливість. У завданні подані вже готові слова та фрази, з яких треба скласти 6-10 розповідних речень. Дитина може складати їх на свій смак та розсуд, не обмежуючи власну дотепність. Однак є одна вимога – кожне речення не повинно складатися менше ніж з семи слів. Працюючи над даним завданням учень розвиває не тільки мовлення й мислення, а вчиться використовувати в своєму мовленні уточнення та пояснення, збагачувати мовлення красивими словами та висловами, щоб розповідь була захоплюючою та цікавою.
.	Я досліджую світ		Національний музей природознавства США[24]. https://naturalhistory.si.edu/visit/virtual-tour	Завдання «Інтерв'ю» Уявіть ситуацію; під час екскурсії по музею до вас звернувся кореспондент, який просить вас розповісти про експонат, що вам сподобався найбільше, про ваше враження від переглянутого. Складіть розповідь, застосовуючи потрібний стиль мовлення. Поясніть чому для розповіді ви обрали саме цей стиль?
	Я досліджую		Музей	Завдання «Осінь жовтокоса».

.	світ		<p>современного искусства Андре Мальро [6]. http://www.muma-lehavre.fr/en</p>	<p>Розгляньте репродукцію картини «Підлісок» Фріза Отона. Уявіть, що ви були на виставці картин. Розкажіть про побачене, чи зустрічали ви схожу картину у реальному житті. Продумайте свою розповідь та підготуйтеся до неї.</p>
.	Мистецтво		<p>Музей Ван Гога, Нідерланди [23]. https://artsandculture.google.com/search/asset/?p=van-gogh-museum&em=m07m2&categoryId=artist</p>	<p>Вправа «Історія за малюнком». Учень повинен придумати історію за картиною Ван Гога «Морський пейзаж в Сент-Марі». Це може бути невеличка розповідь або детальне творче завдання. Наприклад, для учнів вчитель може підготувати картинку з певними пейзажами або героями. Завдання дітей — розповісти про побачене, вигадати героїв та події, що можуть бути незображені на картині, придумайте йому ім'я та опишіть, чим він зайнятий. Цікавим та повчальним для дітей є створення та розповідь самим учителем своєї історії як зразка. Тоді в учнів буде конкретна схема. Учні запам'ятовують слова, вислови педагога та можуть застосувати від час складання своєї розповіді.</p>
.	Мистецтво		<p>Оперні театри України[29]. https://theatres.anticukraine.com.ua/</p>	<p>Завдання «Екскурсія до театру» Розкажи, як потрібно поводитися в театрі? Поясни, для чого нам потрібні будуть ці</p>

			ua/	знання?
--	--	--	---------------------	---------

За допомогою вправ, які використовуються у цих на цих заняттях, можна послідовно, логічно та точно будувати мовленнєві висловлювання учнів молодших класів. Крім того, вони дозволяють конструктивно займатися змістом вивченої роботи.

Тому розвиток зв'язного мовлення відбувається на різних етапах навчальної програми по різному: на стадії вивчення нових матеріалів та на етапі закріплення нових знань. Під час опанування матеріалом використовуються колективні та індивідуальні роботи. У серії уроків вибраних для експериментального класу розвиток мовлення і мислення проходив більш успішно і глибше, мовлення учнів ставало досконалішим і милозвучнішим. Це пояснюється тим, що складність практики розвитку зв'язного мовлення ускладнюється між кожним уроком і систематично включається до змісту під час проведення віртуальних екскурсій. Підводячи підсумок, варто згадати, що серію уроків на яких застосовувались віртуальні екскурсії, розроблених для розвитку мовлення в учнів початкових класів, можна рекомендувати вчителям початкових класів для застосування в навчальному процесі.

2.3 Динаміка рівня сформованості у молодших школярів зв'язного мовлення

Мета контрольного етапу - виявлення ефективності реалізованого комплексу вправ, спрямованого на розвиток зв'язного мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій.

Завдання:

1. Повторно провести діагностику рівня розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

2. Порівняти результати констатуючого і контрольного етапів дослідно-експериментальної роботи.

3. Виявити ефективність розроблених вправ, спрямованих на розвиток зв'язного мовлення молодших школярів засобами віртуальних екскурсій.

Після реалізації комплексу вправ, ми провели повторну діагностика рівня розвитку зв'язного мовлення за методикою, яку застосовували на констатувальному етапі.

Кожному учневі давалося завдання аналогічне завдання, яке було запропоновано на констатувальному етапі.

Результати контрольного етапу представлені в додатках. У процентному співвідношенні результати діагностичного обстеження наочно представлені на рисунку 2.2.

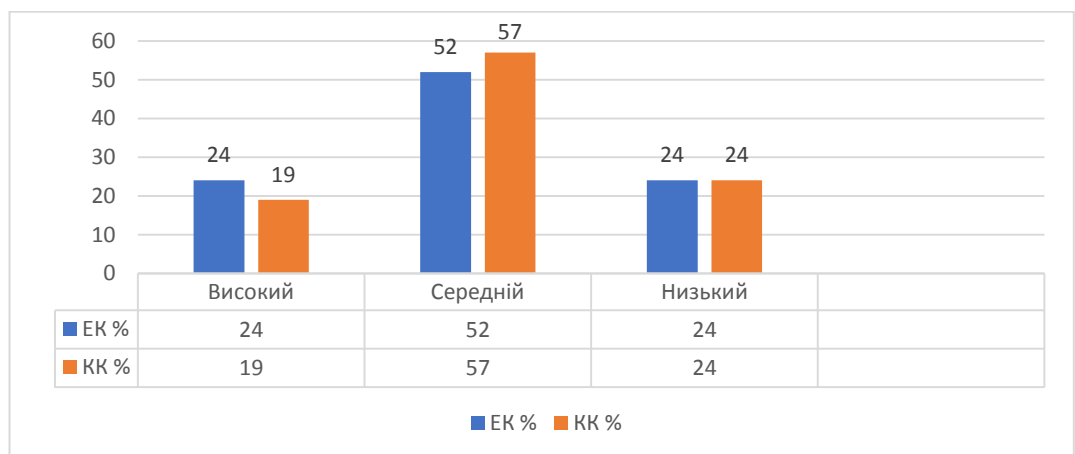

Рис.2.2. Рівень розвитку мовлення учнів на контрольному етапі.

В результаті діагностики отримали наступні дані: 24% в експериментальному класі і 19% в контрольному класі учнів мають високий рівень сформованості зв'язного мовлення.

Для 52% в експериментальному класі і 57% в контрольному класі характерний середній рівень.

За 24% в експериментальному і контрольних класах залишилися на низькому рівні.

Дані порівняння результатів констатуючого і контрольного етапів зафіксовані в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Динаміка рівня розвитку зв'язного мовлення в учнів четвертих класів на контрольному і констатувальному етапі

Етапи експерименту	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	Е/К	К/К	Е/К	К/К	Е/К	К/К
Констат. етап	3(14,3)	4 (19)	10 (47,6)	11 (52,4)	8 (38,1)	6 (28,6)
Контрольн. етап	5 (23,8)	4 (19)	11 (52,4)	12 (57,2)	5 (23,8)	5 (23,8)
Динаміка	+ 2(9,5)	-	+ 1 (4,8)	+ 1 (4,8)	- 3 (14,3)	- 1 (4,8 %)

Для наочності результати діагностики розвитку зв'язного мовлення експериментального класу на констатувальному і контрольному етапі експерименту представлені на рисунку 2.3.

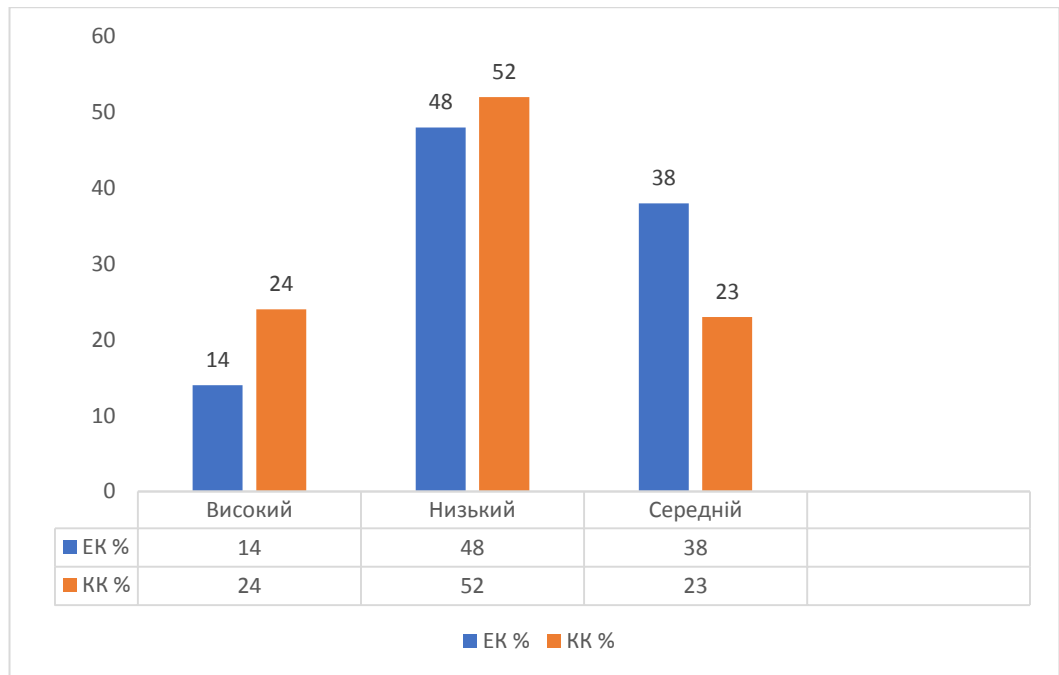

Рис.2.3. Рівень розвитку мовлення учнів експериментального класу на констатувальному і контрольному етапі.

Виходячи, з вище зафіксованих даних зробимо висновок, що в експериментальному класі на високому рівні кількість учнів підвищилася на 10%. Фрази дітей стали більш логічними, інформативними, насиченими різними частинами мови, спілками і приводами. Якщо раніше діти обмежувалися лише перерахуванням дій, які були представлені у вітуальних екскурсіях, то зараз обсяг їх висловлювань збільшився.

На середньому рівні розвитку зв'язного мовлення кількість учнів збільшилася на 5%. Вони стали самостійно будувати речення і лише зрідка потребували допомоги дорослого при складанні розповіді за сюжетними картинками.

Отримані результати показали, що на низькому рівні розвитку зв'язного мовлення кількість учнів зменшилася на 14%. Розповідь був досить інформативний, відрізнявся логічною завершеністю в порівнянні з розповіддю на Експериментальне. Діти змогли відбити більшу частину

основних властивостей і якостей зображених предметів, але при цьому опускали призначення предмета.

Підсумки діагностики розвитку зв'язного мовлення контрольного класу на констатувальному і контрольному етапах експерименту наочно представлені на рисунку 2.4.

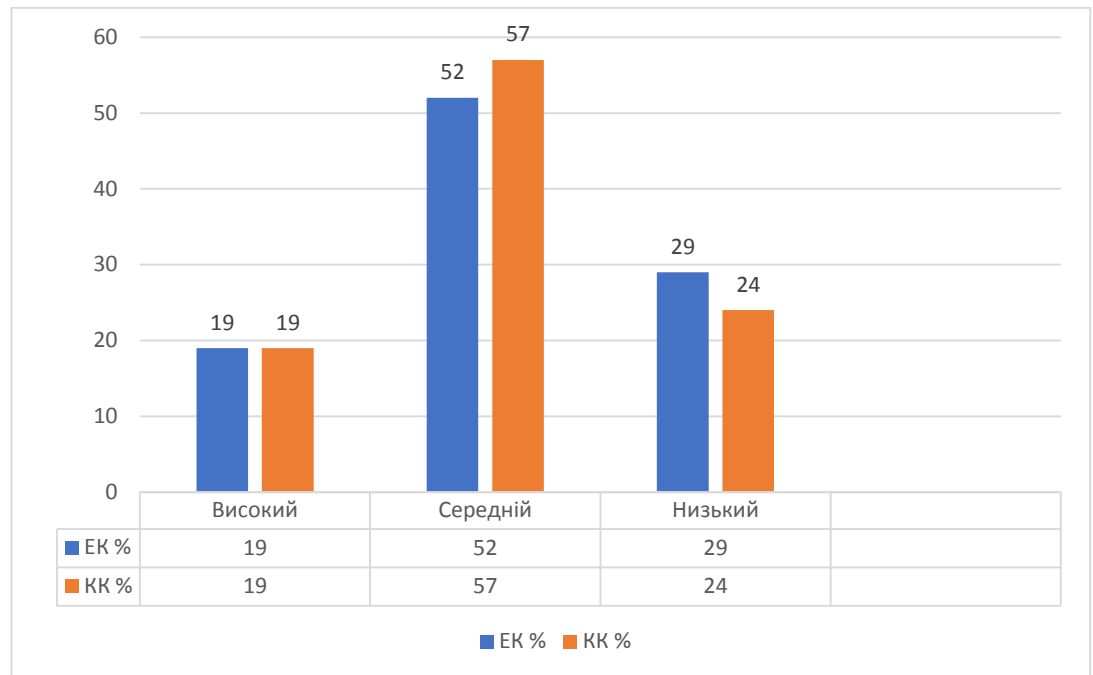

Рис.2.4. Рівень розвитку мовлення учнів контрольного класу на констатувальному і контрольному етапі.

При аналізі даних малюнка 4 було виявлено, що в контрольному класі високий рівень сформованості розвитку зв'язного мовлення залишився 19%, середній рівень підвищився на 5%, а низький знизився на 5%. В результаті можна зробити висновок, що в контрольному класі рівень розвитку зв'язного мовлення залишився практично на колишньому рівні.

На основі порівняльного аналізу результатів констативального і контрольного етапів експерименту було виявлено:

- високий рівень сформованості зв'язного мовлення в експериментальному класі збільшився на 10%, а в контрольному класі залишився на колишньому рівні;

- середній рівень збільшився з 5% в експериментальному і контрольному класах;

- низький рівень знизився на 14% в експериментальному класі, а в контрольному класі тільки на 5%.

Таким чином, дані контрольного етапу засвідчили, що в учнів експериментального класу рівень розвитку зв'язного мовлення підвищився. Розроблений комплекс вправ, реалізований на уроках літературного читання, позитивно вплине на розвиток зв'язного мовлення.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження ми дійшли наступних висновків:

1.Опрацювавши науково- методичну літературу з досліджуваної проблеми, ми визначили, що початкова школа відіграє важливу роль у формуванні стійкої навчальної діяльності учнів молодших класів, а одним із основних компонентів і показників цього є рівень розвитку зв'язного мовлення. Тлумачення терміну « зв'язне мовлення» ми розуміємо як діяльність того, хто говорить або висловлює свою думку, а також продукт мовленнєвої діяльності – текст. З точки зору методичної науки це назва розділу – методика переказів і творів.

2.Віртуальні екскурсії є однією з ефективних форм використання інноваційних технологій у навчанні і розвитку сучасної молоді. Цей тип навчальної програми є універсальним і може використовуватися практично з усіх навчальних предметів. Їх головними перевагами є яскравість, доступність, можливість багаторазового перегляду, цікава наочність, а головне можливість здійснити подорож у реальному часі. Особливої актуальності така форма роботи набуває у періоди дистанційного навчання. Віртуальні екскурсії можна охарактеризувати за такими видами: оглядові; тематичні; біографічні; краєзнавчі; історико-географічні; культурно- художні.

У роботі наданий перелік ресурсів з віртуальними екскурсіями, які можна використати у освітньому процесі початкової школи.

3.Розвиток зв'язного мовлення відбувається на різних етапах проведення віртуальних екскурсій: на стадії вивчення нових матеріалів та на етапі закріплення нових знань. Віртуальний екскурсія - інноваційна форма освітньої діяльності, вона спрямована не лише на здобуття предметних знань, а й на формування комунікації, пізнання та регуляції навчальної діяльності, що не тільки підвищує інтерес до предметів, але й розпалює цікавість та емоційність під час знайомства з культурною спадщиною людства.

Результати констатувального експерименту засвідчили переважно середній та низький рівні розвитку зв'язного мовлення учнів четвертих класів, зумовило потребу в застосуванні нової форми роботи – віртуальної екскурсії.

4.В рамках експериментальної роботи було визначено серію уроків в початковій школі, які включали вправи, спрямовані не лише на детальний аналіз екскурсій та подорожей, а й на формування відповідних мовленнєвих навичок учнів.

Результати контрольного експерименту засвідчили підвищення загального рівня розвитку зв'язного мовлення молодших школярів, що підтвердило гіпотезу нашого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова Є. Віртуальна екскурсія як одна з ефективних форм організації навчального процесу. Історія України. 2010. № 10. С. 22–27.
2. Варзацька Л. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів: посіб. для вчит. / Л. Верзацька. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2001. 204 с.
3. Вашуленко М. Компетентнісний підхід до перевірки мовних і мовленнєвих знань молодших школярів. Початкова школа. 2009. № 1. С. 16–20.
4. Вашуленко М. Формування мовної особистості молодшого школяра в умовах переходу до 4-річного початкового навчання. Початкова школа. 2000. № 4. С. 11–14.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел та ін. К.: Ірпінь, ВТФ "Перун", 2007. 1736 с.
6. Виртуальные музеи: Google Cultural Institute.
[URL:http://zillion.net/ru/blog/264/virtual-nyie-muziei-google-cultural-institute](http://zillion.net/ru/blog/264/virtual-nyie-muziei-google-cultural-institute).
7. Віртуальні тури від NASA екзопланетами.
[URL:https://exoplanets.nasa.gov/what-is-an-exoplanet/overview/](https://exoplanets.nasa.gov/what-is-an-exoplanet/overview/)
8. Выготский Л. Мышление и речь. Москва : Смысл Эксмо, 2005. 193 с.
9. Галасюк С. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навч. посіб. / С. Галасюк. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 178 с.
10. Гримич М., Непийвода Н. Українська мова щодня: Початковий рівень: навч. посіб. / за ред. М. Гримич. К.: РНМК, 1998. 160 с.
11. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: <http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний%20стандарт%20початкової%20освіти.pdf>.
12. Дефектологічний словник: навч. посіб. / за редакцією В. І. Бондаря. К.: «МП Леся», 2011. 526 с.

13. Дорошенко С. Основи культури і техніки усного мовлення: навч. посіб. Харків: ОВС, 2002. 144 с.
14. Жинкин Н. Психологические особенности спонтанной речи. Иностранный язык в школе. 1956. № 4. С. 9–11.
15. Каталог музеев: Музеи мира.
URL: <http://www.globmuseum.info/category/katalog-muzeev/>
16. Зимильдінова А., Гірняк С. Мова й мовлення молодших школярів. Наукові засади. Початкова школа. 2012. № 11. С. 10–14.
17. Засекіна Л., Засекін С. Психолінгвістична діагностика: навч. посіб. / Л. Засекіна. Луцьк: РВВ „Вежа”, 2008. 188 с.
18. Мартіна О. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів на уроках рідної мови. Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. / за ред. Г.Колдова. Тернопіль: Рута, 2015. № 18 (1). С. 154-159.
19. Методика розвитку зв'язного мовлення молодших школярів : метод. реком. для студ. педін. / укл. Л. Варзацька. К.: РНМК, 1992. Ч.1. 164 с.
20. Музеї України просто неба: Запорізька Січ.
URL: <https://museums.authenticukraine.com.ua/ua/>
21. Музей метеликів. URL: <https://museum-portal.com/ua/museum/butterflies-museum>
22. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. URL: <http://opishne-museum.gov.ua/>
23. Музей Ван Гога. Нідерланди.
URL: https://artsandculture.google.com/search/asset/?p=van-gogh-museum&em=m07_m2&categoryId=artist
24. Національний музей природознавства США.
URL: <https://naturalhistory.si.edu/visit/virtual-tour>
25. Наумчук М. Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови. / укл. М.Наумчук. Тернопіль: Астон, 2008. 132 с.

26. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
27. Нікулочкіна О. В. Мультимедійний урок чи урок з мультимедійною підтримкою? URL: http://www.relarn.ru/conf/conf2008/section5/5_31.html
28. Олійник І. Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів. Рівне: Аскона, 1999. 273с.
29. Оперні театри України URL: <https://theatres.authenticukraine.com.ua/ua/>
30. Подліняєва О. Віртуальна екскурсія у роботі вчителя. URL: http://spec.vntu.edu.ua/conf/pdf/conf_402-415.pdf
31. Павлик О. Специфіка писемного мовлення і засоби його розвитку. Початкова школа. 2002. № 9. С. 45–48.
32. Пінчук О. Використання мультимедійних продуктів у системі загальної та середньої освіти
URL: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/download/170/156>
33. Психологічна енциклопедія /авт.упор О.Степанов. К.: „Академвидав”, 2006. 424 с.
34. Психологія мовлення і психолінгвістика: навч. посіб для / за заг. ред. Л.Калмикової. К.: “Фенікс”, 2008. 245 с.
35. Иванова Е. Теория обучения в информационном пространстве. М. : Просвещение, 2011. С. 126–127.
36. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку: навч. посіб / за заг. ред. Л.Калмикової. К.: «ПП Медведєв», 2007. 304 с.
37. Сластенин В. Педагогика: учеб. пос. / под ред. В. Сластенина. М.: «Академия», 2002. 576 с.
38. Словник - довідник з української лінгводидактики / за ред. М. Пентилюк. К.: Ленвіт, 2015. 320 с.

39. Співаковський О. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі : навч.-метод. посіб. / О. В. Співаковський, Л. Є. Петухова, В. В. Коткова. Херсон: Айлант, 2012. 385 с.
40. Сухомлинський В. Вибрані твори : у 5 т. Київ : Радянська школа, 1997. Т. 4 : Павлиська середня школа. Розмова з молодим директором. 640 с.
41. Сидоренко Н.І. Формування ціннісних орієнтирів молодших школярів засобами вільної та відкритої культури / В. Денисенко, Н.Борисенко, І.Гриценко, Н.Сидоренко // European humanities studies: State and Society. - Krakow: Issue 2, 2018. - P.94-117.
42. Сидоренко Н.І. Педагогічна культура як основа фахової підготовки майбутнього вчителя / Наталія Сидоренко та ін. // III Міжнародна конференція "Інноваційні технології в науці та освіті. Європейський досвід" : Матеріали. Упор.: Хохлова Т.С., Ступак Ю.О. – Дніпро-Амстердам, 2019. – С.20-25.
43. Сидоренко Н.І. Формування навичок самоосвітньої діяльності студентів педагогічних факультетів в умовах дистанційної освіти. / В.Денисенко, Н. Борисенко, І. Гриценко, Н. Сидоренко. // Social Work and Education Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University (<https://doi.org/10.25128/2520-6230.20.3.7.>). – 2020. – С. 325–337.
44. Сидоренко Н.І. Основи культури і техніки мовлення (Навчально-методичний посібник). Херсон: Видавництво ПП Вишемирський В.С.. 2011. 75 с.
45. Ткачук О. Мовно-мовленнєва компетенція на уроках української мови в початкових класах. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2009. Вип. 44. С. 156–159.
46. Третяк Н. Розвиток мовлення молодших школярів на основі тексту. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2015. Вип. 18. С. 203-209.

47. Устюжанина, Н. Виртуальная экскурсия как инновационная форма обучения. Наука и перспективы. 2017. № 2. С.70-74. URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=29877029>
48. Хижняк І. Електронний підручник із мови й розвитку мовлення в системі засобів електронної лінгвометодики для початкової школи. Інформаційні технології і засоби навчання. 2016. Том 51. № 1. С.57.
49. Хома Т. Поняття "мови", "мовлення" та "культури мовлення" у науково-лінгвістичній літературі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота. 2011. Вип. 20. С. 173–175.
50. Чемоніна Л. Сучасні технології навчання освітньої галузі "Мови і літератури" в початковій школі: навч. посіб. / за ред. Л.Чемоніної. Бердянськ: Ткачук О., 2016. 212 с.
51. Чупріна О. Використання мультимедійних технологій в сучасній початковій школі у площині педагогічної психології. Навчально-дослідницька діяльність дітей: досвід організації, дидактичні напрацювання, особливості формування навчально-дослідницьких умінь: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Кіровоград 9–10 квітня 2014 року. К.: 2014. С. 193–195.
52. Чупріна О. Методи розвитку зв'язного мовлення на уроках української мови в початковій школі. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія "Педагогіка та психологія". 2018. Вип. 2 (8) С. 170 –173.
53. Фотекова Т. Тестовая методика диагностики устной речи младших школьников: / под ред. Т.Ахутина, Т. Фотекова. Москва: Аркти, 2000. 214 с.
54. Sydorenko N. REPARING THE FUTURE EDUCATOR TO THE CREATION OF AUGMENTED REALITY EXCURSIONS IN LOCAL EDUCATIONAL ENVIRONMENTS NS /Veronika Denysenko, Nataliia Borysenko, Iryna Hrytsenko, Natalia Sydorenko //Information

ДОДАТКИ

Додаток А

Метод “шести капелюхів” Едварда де Боно у віртуальній екскурсії

Це один із найдієвіших способів організації мовлення. мислення, який допомагає розвивати гнучкість розуму, креативність, критичність, приймати правильні рішення.

На етапі підготовки до проведення віртуальної екскурсії учні поділяються на шість груп, кожна група “приміряє капелюха”, висловлюючи свій погляд на одну й ту саму проблему, подію, особу чи явище.

Білий капелюх — режим зосередження на точній інформації, фактах і цифрах.

Червоний капелюх — емоції, почуття, здогадки та інтуїція.

Жовтий капелюх — позитив, переваги, оптимістичні перспективи.

Чорний капелюх — критичне мислення, пошук недоліків, ризиків і загроз.

Зелений капелюх — творчість та креативність, пошук альтернатив.

Синій капелюх — реалізація ідей, вирішення завдань, підбиття підсумків.

Застосування цього методу у віртуальній екскурсії дозволить не просто познайомити учнів з певною інформацією в інтерактивному режимі, а сформувати ціннісне ставлення до досліджуваного явища, відшукати, які ідеї й принципи варто наслідувати й впроваджувати в життя.

Додаток В

Перелік сайтів з віртуальними екскурсіями, які можна використати під час вивчення біографії письменника

Автор будь-якого твору має постати перед читачем як особистість, яка увіковічила себе, залишивши літературний спадок.

Чи можливе знайомство з біографією автора виключно через статтю підручника? Сьогодні діти надають перевагу візуальній інформації. Значного поширення набули екскурсії віртуальним музеєм.

Віртуальний музей – це:

1.Набір електронних артефактів та інформаційних ресурсів, практично всіх, що можуть бути відформатовані. Колекція може містити картини, малюнки, фотографії, діаграми, графіки, записи, відеосегменти, газетні статті, стенограми інтерв'ю, чисельні бази даних, а також багато інших матеріалів, які можуть зберігатися у файловому сервісі музею;

2.Колекція цифрових записів, звукових файлів, текстових документів та інших даних: історичних, наукових, культурних, які доступні через електронні засоби масової інформації.

Віртуальний музей є вдалим прикладом використання Інтернет-технологій. Переваги: доступність, безпечність, накопичення великої кількості матеріалів, можливість повторити перегляд експонатів у будь-який час.

Найбільш популярними віртуальними музеями є:

Національний музей Тараса Шевченка

<http://museumshevchenko.org.ua/page.php?id=18;>

Кімната-музей Т.Г. Шевченка

<http://museumportal.com/php/museum.php?chapter=3&country=ua&city=24&idm=54&3dtour=1&l=ua;>

Музей «Заповіту» Т. Г. Шевченка

<http://museumportal.com/php/museum.php?chapter=3&country=ua&city=21&idm=48&3dtour=1&l=ua;>

Музей «Кобзаря» Т.Г. Шевченка

<http://museum-portal.com/php/museum.php?chapter=3&country=ua&city=19&idm=47&3dtour=1&l=ua;>

Музей Григорія Сковороди

[http://incognita.day.kiev.ua/museums/skovorodynivka/;](http://incognita.day.kiev.ua/museums/skovorodynivka/)

Музей Уласа Самчука

<http://incognita.day.kiev.ua/museums/samchuk/museum.swf;>

Хата-музей Івана Франка в Криворівні

<http://www.karpaty.net.ua/virtual-ny-turi/615-muzei-ivana-franka;>

Віртуальний музей міста Звягель

<http://www.zwiahel.info/museum/room7.>

Особливо важливі віртуальні екскурсії музеями, які знаходяться за межами України. Невідомо коли можна було б відвідати їх фізично, а віртуально маємо змогу.

Музеї Російської Федерації:

Остання квартира Т.Г. Шевченка (м. Санкт-Петербург) <http://museum-portal.com/php/museum.php?chapter=3&country=ru&city=23&idm=45&3dtour=1&l=ua;>

Віртуальна екскурсія «Пам'ятник Т. Шевченку в Орську» (м. Орськ) <http://museum-portal.com/php/museum.php?chapter=3&country=ru&city=10&idm=39&3dtour=1&l=ua;>

Орський музей Т. Шевченка (м. Орськ) <http://museum-portal.com/php/museum.php?chapter=3&country=ru&city=10&idm=35&3dtour=1&l=ua;>

Меморіальний музей-гауптвахта Т. Шевченка (м. Оренбург) <http://museum-portal.com/php/museum.php?chapter=3&country=ru&city=9&idm=33&3dtour=1&l=ua;>

Отже, поєднання традиційних та інноваційних методів під час вивчення біографії письменника сприяє швидшому та більш довготривалому засвоєнню матеріалу.

Додаток В

Перелік корисних посилань на об'єкти віртуальних екскурсій

<https://uk.wikipedia.org/> — український розділ Вікіпедії, вільної енциклопедії

<http://www.googleartproject.com/> — віртуальні музеї й картинні галереї Google

<http://www.museevirtuel-virtual-museum.ca/> — “віртуальний музей Канади”

<http://prostir.museum/> — портал “Музейний прості України”

<http://www.museums.in.ua/> — громадський інтернет-проект “Музеї України”

<http://www.kplavra.kiev.ua/> — сайт Києво-Печерського історико-культурного заповідника

<http://nzsk.org.ua/ukr/> — інтернет-проект Національного заповідника “Софія Київська”

<http://www.museum.ru/> — портал “Музеї Росії”

<http://www.hermitage-museum.org/> — сайт російського “Державного Ермітажу”

<http://www.tretyakov-gallery.ru/> — сайт Третьяковської галереї

<http://tours.kremlin.ru/> — інтерактивний портал з кількома віртуальними екскурсіями Московським Кремлем

<http://www.miniatur-wunderland.com/> — музей мініатюр “Копія життя” (Гамбург, Німеччина)

<http://www.nobel.se/> — музей Нобеля і лауреатів Нобелівської премії

<http://www.library.kr.ua/elmuseum/> — електронний музей книги (Кропивницький)

<http://museum.phillumeny.ru/> — Петрозаводський музей сірникових етикеток (Росія)

Додаток Г

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

Я, Ковальова Тетяна Іванівна, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

23.11.2021
(дата)

(підпис)

Тетяна Ковальова
(ім'я, прізвище)